

6. ASENNE

Oppaan viimeisessä luvussa koulun roolia ilmastonmuutoksen hillinnässä tutkitaan asenteen kautta. Aluksi tarkastellaan ilmastovastuullisuutta globaalin oikeudenmukaisuuden, opetuksen ja koulun ilmapiirin näkökulmista. Seuraavaksi pohditaan vastuun jakautumista kouluyhteisössä sekä käytöksen taustatekijöitä. Lopuksi peilataan nykyhetkeä niin menneeseen kuin tulevaan. Konkreettisemmat Ruoka-, Liike- ja Infra-luku saavat nyt seurakseen sen kaikista tärkeimmän pohdinnan: **miten puheet muuttuisivat toiminnaksi?**

MIKSI ON OIKEIN TOIMIA?

Halu muutokseen lähtee tavallisesti siitä, että nykyistä olotilaa pidetään jollakin tapaa ongelmallisena. Ilmastokriisin pohjalla on kysymys oikeudenmukaisuudesta. Ilmasto-oikeudenmukaisuuden ajatus lähtee ymmärryksestä, että ilmastonmuutokseen vähiten vaikuttaneet ihmiset kärsivät ensin ja eniten. Eniten ilmastonmuutosta edistäneet maat taas kärsivät vähiten, sillä ne ovat tällä

Kuva 8. Aiempiin lukuihin verrattuna asenteen osuutta päästöihin on vaikeampaa mitata. Voivatko koulun päästöt vähentyä ilman koko koulun yhteistä ilmastoasennetta?

edistämisellä (fossiilinen teollisuus) hankkineet parhaat resurssit sopeutua muutokseen. Tämän ymmärtäminen voi synnyttää halua muuttaa tilannetta.

Edistämällä koulusi muuttamista hiilineutraaliksi estät pieneltä osin epäoikeudenmukaisen ja tuhoisan tilanteen kärjistymisen.

Globaalin oikeudenmukaisuuden lisäksi kysymys on tietenkin myös ajallisesta ja sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta. Nuoret eivät voi hyvin ajatellessaan tulevaisuuttaan lämpenevässä maailmassa. Syksyllä 2021 julkaistussa kyselytutkimuksessa tiedusteltiin 10 000 nuoren ilmastohuolia kymmenessä maassa. Kolme neljäsosaa heistä piti tulevaisuutta pelottavana.¹ Lukema kertoo millaisen huolenaiheen kanssa painimme.

Tuleville sukupolville ei pitäisi sälyttää kohtuutonta ilmasto-
taakkaa. Tätä tekijää ovat korostaneet ne portugalilaiset nuoret, jotka vuonna 2020 haastoivat Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen 33 Euroopan valtiota, mukaan lukien Suomen. Valituksessa vedottiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen lupaukseen turvatusta oikeudesta elämään. Ilmastokriisiä ei välttämättä ratkaista lakituvassa, mutta nuorten viestin heidän turvallisuutensa laiminlyönnistä onkin tarkoitus hätkähdyttää ja herättää päättäjiä.²

Olemme tässä oppaassa seuranneet ilmasto-oikeudenmukaisuuden ajatusta Henry Shuen (1993) kehittämän jaottelun kautta. Sen mukaan jokaisella täytyy olla oikeus välttämättömään inhimilliseen toimeentuloon (välttämättömyyspäästöt) vaikka tästä aiheutuukin päästöjä. Päästöjen vähentämisvelvollisuus täytyy Shuen mukaan kohdistua toissijaisesti ”ylellisyyspäästöihin”. Missä on raja näiden välillä ja mitkä päästöt ovat ”välttämättömiä” esimerkiksi koulutyön mahdollistamiseksi olisi tärkeä keskustelunaihe, jota kouluissa ei vielä ole aloitettu.

Tämä keskustelu ei tule olemaan helppo, sillä suuri osa suomalaisista, ei myöskään lukion opiskelijoista näe nykyisessä tilanteessa suurta tarvetta muutokseen. Suomalaisista 23 prosenttia pitää elämäntapaansa täysin ja 54 prosenttia jokseenkin ympäristön kannalta kestäväenä. Oman elämäntapansa kokevat ympäristön kannalta kestäväksi yhtä lailla ne, jotka tekevät paljon erilaisia ilmastotekoja kuin ne, jotka eivät tee juuri mitään. Nuoret eivät muodosta poikkeavaa ryhmää.³

Mittaustulos on saatu maassa, jonka ylikulutuspäivä on huhtikuun alussa. Maapallolla, johon YK:n pääsihteeri vaatii julistamaan johtajia ilmastohätätilan. Viesti ilmastomuutoksesta lienee saavuttanut jo kaikki suomalaiset, mutta keskustelu oikeudenmukaisesta taakanjaosta sen hidastamiseksi on selvästi vasta alkamassa.

MIKÄ ON KOULUN TEHTÄVÄ?

Koulun ydintehtävä on kasvattaa kansalaisia, jotka voivat tiedollaan ja taidoillaan ylläpitää hyvää elämää. Miten kasvatus ja opetus ilmastoasioissa olisi järjestettävä tavoitteen saavuttamiseksi? Opetushallituksen Ilmastovastuu koulutuksessa -vaikutusohjelmassa (2019) todetaan seuraavasti:

”Ilmastovastuun oppiminen edellyttää laaja-alaisia valmiuksia sekä tulevaisuuden hahmottamisen ja ilmiöiden systeemisyyden ymmärtämisen taitoja. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet antavat perustan ilmastovastuun oppimiselle kouluissa ja oppilaitoksissa. Käytännön pedagogiset ratkaisut, oppimisympäristöt ja johtamisen käytännöt ratkaisevat ilmastovastuun opetuksen ja oppimisen käytännön toteutuksen.”⁴

Mitä tämä hieman virastokielinen julistus tarkoittaa? Sitä, että ilmastovastuu on nuorille tärkeä ja vaativa aihealue, josta heillä on oikeus saada opetusta. Opetussuunnitelman on annettava tähän pohja, mutta lopulta vastuu on kouluilla. Siellä joko otetaan asia vakavasti tai sitten ei. Ilmastokriisin edetessä aihe on pikkuhiljaa hiipinyt osaksi lukio-opetusta. Ensimmäisen kerran ilmastomuutos mainitaan opetussuunnitelman perusteissa vuonna 2003 (kerran), vuonna 2015

mainintoja on jo neljä ja uudessa, elokuussa 2021 voimaan astuneessa, lukion opetussuunnitelman perusteissa ilmastomuutos mainitaan jo 23 kertaa. Ilmastokasvatus nostetaan nyt jo yhdeksi laaja-alaisen osaamisen osa-alueen tärkeäksi substanssiksi (eettisyys- ja ympäristöosaaminen).⁵ Ilmastoasioiden tuominen kouluun on yleisellä tasolla juuri opetushallituksen korkeiden virkamiesten vastuulla. He ohjaavat vahvasti opetussuunnitelmien uudistustyötä.⁶

Opetussuunnitelma on tärkein pedagogiikkaa ohjaava asiakirja, jossa samalla otetaan aina kantaa yhteiskunnan kehittämistarpeisiin ja haluttuun kehityssuuntaan. Voidaan kysyä, huomioitiinko ilmastokriisi tarpeeksi lukion uudessa opetussuunnitelmassa (LOPS21), mutta ainakaan suunnitelma ei estä teeman käsittelyä. Se antaa mahdollisuuden nostaa ilmastomuutos esiin useimpien lukioaineiden opetuksessa. Jos opettaja ei hyödynnä tätä mahdollisuutta, hän käyttää valinnanvapauttaan priorisoimalla muita asioita.

Opetuksen järjestäjän, viime kädessä rehtorin, on saatettava koulun yleinen toiminta ja puitteet tasolle, jossa opettajat pysyvät keskittymään kunkin luokka-asteen ja oppiaineen opetukseen ekologisen kestävyysnäkökulmasta. Nyt ekologisesti vastuullisten opettajien energiaa kuluu tutkitusti liikaa siihen, että he pyrkivät saattamaan koulun yleistä toimintaa kestävämmäksi.⁷ Opetuksen järjestäjän olisi myös vastattava täydennyskoulutuksella opettajien tarpeeseen saada ajankoh- taista ja käyttökelpoista ilmastotietoa.

KRIISI EI MAHDU ENÄÄ MANTSAN KURSSILLE

Aivan ensimmäiseksi tarvitaan opettajien rohkaisua ilmastokriisin tiedepohjaiseen tarkasteluun omassa oppiaineessa. Muutoksella on jo melkoinen kiire, joten on tärkeää hyödyntää nykyisen opetussuunnitelman mahdollisuudet. Tämä muutos lähtee yksinkertaisesta oivalluksesta, että vaikka ilmaston lämpeneminen on itsessään luonnontieteellinen ilmiö, ulottuvat sen vaikutukset kaikille elämänalueille. Ilmastokriisin käsittely pelkästään maantieteen oppiaineessa on rajoittunut katsantotapa, josta olisi hyvä päästä kouluissa eroon.

Jonna Piri (2019) tutki, miten lukiolaiset näkevät kestävän kehityksen toteutuvan koulullaan. Teema on heidän mielestään opetuksessa lokeroitunut luonnontieteelliseksi aiheeksi eikä näy lukioiden toimintakulttuurissa lainkaan. Lukiolaiset halusivat oppia konkreettisia toimia kestävän kehityksen edistämiseksi. Piri esittää ratkaisuksi suunnitelmallisuutta siitä, kenen vastuulla kestävän kehityksen mikäkin osa-alue on. Lisäksi hän peräänkuuluttaa kaikkien aineiden opettajien koulutusta ja täydennyskoulutusta aiheesta.⁸ Melko tavalla samaan tulokseen tuli Salla Koskinen. Hän kysyi pro gradu -työssään (2020), miten hänen kanssaan yliopistossa opiskelevat kokivat saamansa ilmastonmuutokseen liittyvän lukio-opetuksen. Opiskelijat pitivät opetusta liian yksipuolisena ja sen keskittyneen liikaa maantieteen ja biologian oppiaineisiin.

Heidän mielestään opetus tarjosi melko huonot valmiudet ilmastomyönteiseen elämäntapaan. Opetuksen määrän ja laadun parantamisen ohella koko kouluyhteisön osallisuutta ilmastoasiaan toivottiin lisättävän.⁹ Biologian ja maantieteen opettaja ei voi olla vastuussa koulun ilmastotyöstä.

Ilmastokriisi on siis lukiossa ”vapautettava” yleiseen keskusteluun. Ilmaston lämpeneminen tulee muuttamaan väijäämättömästi aivan kaiken. Yhteiskuntamme, taloutemme, kulttuurimme. Tämä ei tarkoita, että ilmastonmuutoksesta pitäisi puhua koko ajan kaikissa oppiaineissa – päinvastoin. Kouluväen, pedagogien ja kasvattajien, on vain kirkastettava itselleen perimmäinen tehtävänsä – nuorten ohjaaminen toimimaan tulevaisuuden maailmassa. Tämän jälkeen on pohdittava, millaisen muutoksen ilmastokriisi todennäköisesti tuo sille elämänalueelle, johon oma oppiaine opiskelijoita perehdyttää.

**Opiskelijoiden toivoma laadukas
ilmasto-opetus edellyttää opettajien
täydennyskoulutusta niin oman oppiaineen
näkökulmasta kuin oppiaineiden yhteistyöstä
ja laaja-alaisten kokonaisuuksien luomisesta.**

Näin ilmastonmuutos voidaan nähdä eräänlaisen linssinä, jonka kautta asioita voi omassa oppiaineessa tarkastella. Terveystiedossa se voi tarkoittaa lisääntyvän pilvisyyden vaikutusten pohdintaa mielenterveyden kannalta, psykologiasa ilmastodenialismin syiden tarkastelua, historiassa fossiilisten polttoaineiden ja maailmatalouden yhteen kietoutumisen analysointia, kemiassa hiilivapaan tuotannon ongelmien havainnointia... Näitä lähestymistapoja viljellään opetuksessa jo nyt, mutta paljon on vielä myös tekemättä. Ilmastoa parempaa oppiainerajat ylittävää ”sateenvarjo-käsitettä” tuskin löytyy, kun lukion uuden opetussuunnitelman laaja-alaista osaa mista harjoitellaan. Tarvitaan siis oman oppiaineen näkökulman kirkastamisen lisäksi myös entistä enemmän yhteistyötä toisten opettajien ja muiden asiantuntijoiden kesken.

SALLIMMEKO AKTIIVISUUDEN?

Kouluissa ei välttämättä aina ole kannustava ja nuoria ilmastotekoihin aktivoiva ilmapiiri. Nuorten ympäristökansalaisuuden tukemisen sijasta koulun käytännöt voivat Marika Kettusen (2020) mukaan rajata nuorten toimintaa lannistavalla tavalla. Tämä on tärkeä huomio, sillä Kettusen artikkelista käy ilmi myös se, että nuorelle ilmaston puolesta kamppailu vaatii ponnisteluja ja uskallusta. Kaikki vertaisryhmässä eivät innostu ilmastoasioista ja osa myös vastustaa niiden esilläoloa aktiivisesti. Ilmastoasioiden esiin nostaminen ei välttämättä tuo mukanaan suurta suosiota, etenkin maaseutukouluissa.

Koulun epäkannustava ilmapiiri ohjaa ilmastovastuunsa kantavia nuoria suuntaamaan toimintansa arjen valintoihin, jokinlaiseen elämäntapapolitiikkaan, pikemminkin kuin vaikuttamiseen.¹⁰ Koulu siis kannustaa toimimaan – omalla ajalla.

Tämä on arveluttava viesti, kun samalla tiedostetaan yhä selkeämmin, että ilmastokriisin ratkaisut löytyvät juuri käyttäytymistä ohjaavista rakenteista. Niitä taas muutetaan tehokkaimmin aktivismilla ja politiikalla. Essi Aarnio-Linnanvuori kysyy väitöstutkimuksessaan (2018), onko ympäristökasvatuksessa henkilökohtaisen poliittisuuden painottaminen viety niin pitkälle, ettei julkisen toiminnan mahdollisuuksia pidetä kunnolla esillä? Näin on käynyt ainakin Paula Aholan (2021) haastatteleminen 15–19-vuotiaiden ilmastoaktiivien mielestä. Oppilas ja opiskelijälähtöisyyden sijaan vaikuttaminen on keskittynyt ennalta annettuihin osallistumisen muotoihin, joissa demokratiaa ”harjoitellaan” (esim. oppilaskuntatyö). Vaikuttaa toki saa, mutta ei liian omaehtoisesti ja äänekkäästi. Olisi siis hyvä tarkkailla vaikuttamisen laatua: esim. vaikutetaanko ongelman juurisyihin vai vasta seurauksiin ja kuka lopulta vaikuttaa ja keneen? Moni opettaja on esimerkiksi oivaltanut, että ei olekaan antanut opiskelijoiden itse toimia vaikuttajina, vaan he ovat olleet vain vaikuttamisen kohteena.¹¹

Jos koulun aikuiset näkevät nuoren toimijuuden näin kapeana, toivoa tuottavaa kasvatusta on hyvin vaikea toteuttaa.

Koulujen ympäristö- ja ilmastoryhmät ovat hyviä esimerkkejä osallistavasta toiminnasta, mutta niissä ilmastoasia myös helposti lokeroituu yhden ryhmän puuhailuksi, ei koko kouluväen vastuulla olevaksi toiminnaksi. Kuinka moni on sitä mieltä, että kouluille olisi perustettava myös erillisiä suvaitsevaisuus-paneeleita tai kiusaamisenvastaisia ryhmiä?

Ovatko ”keke-ryhmät” siemeniä, joista uusi ajattelu leviää koko kouluun vai ainoastaan tapa kehystää ”asiasta innostuneiden” nuorten tekeminen yhdeksi aktiviteetiksi muiden joukkoon?¹²

Ymmärrys siitä, että ilmastokriisi tulee muuttamaan yhteiskunnan, myös koulumme, peruuttamattomasti tulevaisuudessa on vasta syntymässä.

OMA PAIKKASI KETJUSSA

Jos koulussa todetaan ilmastoasioiden olevan tärkeitä ja ”meidän” kaikkien vastuulla, on astuttu ensimmäinen askel, mutta ei olla vielä kovin pitkällä. Epämääräinen kollektiivinen vastuu tarkoittaa usein, että asia ei lopulta ole kenenkään vastuulla. Kaikki pihatalkoissa olleet tietävät tämän. Siksi kouluilla on kiinnitettävä huomiota vastuunjakoon. Kenen vastuulle kuuluu mitäkin? Tämänkaltaisen selkeään vastuukenttiin päättyvä keskustelu myös estää urakan luisumisen koulun ”keke-ryhmien” tehtäväksi ja yksityisomaisuudeksi.

Lauri Lahikainen pohtii väitöstutkimuksessaan (2018) yksilön roolia ilmastomuutoksessa ja päätyy pitämään ongelmaa yhteiskuntarakenteellisenä. Yksilöt eivät ole riippumattomia, vaan toimivat aina yhteiskunnallisissa systeemeissä – esimerkiksi sinä osana oppilaitostasi. Yhteiskuntamme ja talousjärjestelmämme ovat valitettavasti rakentuneet nyt siten, että niiden normaali toiminta aiheuttaa ilmastomuutosta. Kaikki ovat siis yhtä syyllisiä tai kukaan ei ole syyllinen? Ei aivan näin. Valta ja vaikutusmahdollisuudet jakautuvat nimittäin yksilöille yhteiskunnissa epätasaisesti. Henkilökohtaisen hiilijalanjäljen syynäämisen sijasta katse olisi nostettava ihmisten yhteiskunnallisiin rooleihin ja siihen, miten he niiden kautta edistävät / eivät edistä kamppailua ilmastomuutosta vastaan. Ylläpitävätkö he vanhaa järjestelmää vai pyrkivätkö muokkaamaan tai haastamaan sitä?¹³

**KOULUN AIKUISTEN
ASENTEELLA VOI
OLLA KAUASKANTOISET
VAIKUTUKSET
OPISKELIJOIDEN
AJATUKSIIN VAIKUTTA
YMPÄRÖIVÄÄN
YHTEISKUNTAANS.**

Koulussa on erilaisia toimijoita. Koulun johto edustaa työntajaa ja käyttää paljon valtaa opetusta ja koulun yleistä toimintaa järjestäessään. Opettajissa on viranhaltijoita ja lyhyemmissä työsuhteissa olevia, mutta kaikkien heidän autonomiansa oman opetuksen suhteen on merkittävä. Johto ja opettajat muodostavat siis oppilaitoksen toiminnan pysyvän rungon. Opiskelijat viettävät lukiossa lyhyemmän ajan, mutta he jättävät aina oman kädenjälkensä koulun toimintaan ja kulttuuriin. Koulussa siis toisilla on enemmän vaikutusvaltaa ja sitä kautta myös vastuuta.

Miten kouluväki näkee itse vastuun jakautuvan? OPH:n toteuttamassa laajassa kyselyssä (n=1456) keskeisiksi tekijöiksi ilmastovastuun oppimisessa kouluväki nosti tärkeysjärjestyksessä seuraavat: opettajien osaaminen, oma innostus oppia ja kouluyhteisön toimintatavat. Ilmastovastuun oppimisen selvästi tärkeimpänä kehittämistoimena mainitaan, että koulun toimintatapojen ja johtamiskäytäntöjen tulisi tukea ilmastovastuuta. Johtamiskäytäntöjen kehittäminen tukemaan ilmastovastuuta nähtiin erittäin tärkeäksi kehittämistoimeksi.¹⁴

Voimme siis päätellä, että oppilaitoksissa olevat ihmiset näkevät, että keskeinen rooli on koulun johdolla, jonka on muokattava koulun toimintarakenne alttiiksi toiminnalle, opettajien on innostuttava ilmastoaiheesta ja haettava osaamisen tueksi koulutustietoa. Nuorten on löydettävä itsestään motivaatio perehtyä ilmastoaiheisiin, mutta heidän vastuullaan ei ole siirtää koulua uuteen aikaan.

Lukiolaisnuorelle voi siis olla aivan riittävä teko osallistua Fridays for Future-mielenosoitukseen tai esimerkiksi nostaa koululla keskusteluun jokin ilmastopäästöjen kannalta arveluttava käytäntö. Sen sijaan poliitikolle, suuren kaupungin sivistysjohtajalle tai lukiotoimenjohtajalle tällainen teko ei yksinään ole riittävä. Hänellä on valtaa ja sen tuomaa vastuuta tehdä huomattavasti enemmän. Opettajat ja rehtorit tunnistavat omat vaikutusmahdollisuutensa suuremmaksi kuin opiskelijoiden¹⁵, mutta käyttävätkö he valtaansa?

MUUTOS EI VAADI ENEMMISTÖN TUKEA

Yksittäisillä opiskelijalle ei, kuten on todettu, ole samanlaista valtaa kuin koulun johdolla tai opettajilla. Se ei tarkoita, että hän olisi vailla vaikutusmahdollisuuksia. Suomalainen koulujärjestelmä ei ole kovin hierarkkinen ja opetussuunnitelmat päinvastoin kannustavat nuoria aktiivisuuteen. Yksittäisen opiskelijan haaste onkin rohkaistua tuomaan julki mielipiteensä esim. ilmastoasiassa. On kuitenkin vaikea ryhtyä toimimaan asiassa, jossa uskoo enemmistön koulussa tai luokassa vastustavan muutosta. Mitä jos enemmistön päätä ei tarvitsukaan kääntää?

Filosofi ja talousmatemaatikko Nassim Nicholas Talib on todistanut Oma nahka pelissä-teoksessaan mielenkiintoista väitettä. Jos muutettava asia ei ole suurelle enemmistölle kovin merkitsevä, voi päättäväinen pieni vähemmistö saada

haluamansa muutoksen läpi, jopa helposti. Tällaisen “härkäpäisen vähemmistön diktatuurista” on lukuisia esimerkkejä¹⁶. Suomalaisten kahviloiden tiskillä tarjottava maito on nykyään lähes aina laktoositonta. Pari vuosikymmentä sitten laktoosi-intoleranssista kärsivät (noin 20 % väestöstä) alkoivat ajaa itselleen sopivan laktoosittoman version tarjontaa. Asia oli heille tärkeä ja painostus toi vähitellen laktoosittoman vaihtoehdon ”tavallisen” maidon viereen. Sittemmin enemmistö on tottunut pieneen makueroon tuotteiden välillä ja nykyään tarjoillaan ensisijaisesti vain laktoositonta maitoa.

ITSEPÄISET VÄHEMMISTÖT MUUTTAVAT MAAILMAN

Mihin tällainen kehitys Talibin mukaan pohjautuu? Siihen, että vähemmistölle erittäin tärkeä muutos on enemmistölle melko samantekevä eli ei aiheuta sille merkittävää haittaa. Enemmistö voi ensin joustaa ja lopulta muuttaa tottumustaan. Tähän ajatukselle perustuvat esimerkiksi vegetaariset tuotteet, jotka jäljittelevät lihan makua. Enemmistö tuskin välittää, onko hampurilaissämpylöiden välissä lihaa, jos maku on tarpeeksi tuttu. Poliitikassa taas ovat esim. maahanmuuttokysymyksestä valtavirtaa ajattelumallit, jotka olivat kymmenen vuotta sitten vain pienen, mutta asialleen omistautuneen ryhmän näkemyksiä. Talibin väite on, että päättäväiset vähemmistöt johtavat maailmaa, eivät enemmistöt. Hyvässä ja pahassa.

Koulun aikuisten asenteella voi olla kauaskantoiset vaikutukset opiskelijoiden ajatuksiin vaikuttaa ympäröivään yhteiskuntaansa. Ottaako koulun johto tosissaan kestävyysmurroksen ja siihen liittyvän kasvatusvastuunsa?

Talibin väitteen kaltaista oletusta on testattu myös kokeellisesti. Sosiologian professori Damon Centolan johtama Pennsylvanian yliopiston tutkijaryhmä (2018) havaitsi, että ryhmän sisällä tapahtuvaan sosiaaliseen muutokseen riittää noin 25 prosentin osuus ryhmän jäsenistä. Asialleen vihkiytynyt vähemmistö, esimerkiksi aktivistiryhmä pyrki koeasetelmassa muuttamaan ryhmän yleistä asennoitumista valittua sosiaalista normia kohtaan – ja onnistui siinä.¹⁷ Aina ei tarvita edes päättäväistä neljännestä. Harvardin yliopistossa toimiva politologi Erica Chenoweth ja Yhdysvaltojen rauhan-tutkimusinstituutin tutkija Maria Stephan kävivät (2011) läpi 323 kansannousua vuosien 1900 ja 2006 välillä. Tulokset: Joka ikinen 1900-luvun rauhanomainen kansanliike, jonka takana oli ollut vähintään 3,5 % väestöstä oli onnistunut muutoksen aikaansaamisessa.¹⁸

KOULUN MAHDOLLISTETTAVA VÄHEMMISTÖN PONNISTELU

Olisiko siis mahdollista, että keskisuuri lukio olisi muutettavissa ilmastoystävälliseksi vain 20 hengen päättäväisellä työllä? Tutkimustietoa uskottaessa kyllä, mutta asia vaatii ryhmältä paljon omistautumista ja aikaa. Nykylukio on rakennettu niin tavoitteelliseksi, että valitettavan harvalla opiskelijalla ja opettajalla on halua ja mahdollisuutta ryhtyä tällaiseksi ”puolipäiväiseksi” aktivistiksi. Tämän vuoksi on järkevää ajatella muutoksen koostuvan pienistä osasista ja tapahtuvan vaiheittain. Pienehkö muutos esimerkiksi kouluruokailussa voi myös olla enemmistölle melko yhdentekevä, etenkin jos se on perusteltavissa esimerkiksi terveydellisillä näkökulmilla.

Onnistunut muutos pohjustaa seuraavan toimenpiteen hyväksyttävyyttä. Tämä on aina ollut myös onnistuneiden kansanliikkeiden strategia. Ne ovat ajaneet päättäväisesti sillä hetkellä mahdollisia muutoksia ja samanaikaisesti hakeneet viestilleen laajempaa hyväksyntää enemmistöstä. Näin aluksi mahdottomilta tuntuneet asiat ovat ”normalisoituneet”. Kannattaa myös hyväksyä tosiasia, että koulun radikaali siirtyminen ilmastokestäväksi tuskin tapahtuu sen kolmen vuoden periodin aikana, jonka keskimääräinen lukiolainen viettää oppilaitoksessa. Muutos vaatii kärsivällisyyttä ja tämän vuoksi kannattaa luoda osatavoitteita.

Koulun henkilökunnan sitoutuminen on toiminnan jatkuvuuden kannalta lähes ratkaisevaa.

Ensimmäisenä askeleena kannattaa tehdä tiedusteluja, ketkä muut koulullanne pitävät ilmastoasiaa tärkeänä. Ketkä voisivat kuulua teidän koulunne ”3,5 prosenttiin”? Ilmastoliikkeessä mukana olevat nuoret kokevat tulevaisuususkon säilymisen kannalta keskeiseksi juuri toimisen vertaisryhmän osana. Tällöin edes hidas ja tulosten suhteen vajaaksi jäävä toiminta ei tunnu turhalta, vaan kollektiivinen pyrkimys on jo itsessään merkityksellistä.¹⁹ **Koulun pitäisi kaikin keinoin edistää nuorten liittoutumien syntymistä.** Jos ette kuitenkaan löydä heti samanmielisiä liittolaisia, niin jo asioiden nosto keskusteluun vie ilmastoasiaa eteenpäin tekemällä siitä hyväksytympää.

Mistä liittolaisia voisi löytää? Kannattaa selvittää, voisiko koululle pyytää vierailulle opiskelijaryhmää sellaisesta koulusta, jossa ilmastoasiat ovat jo enemmän esillä? Tämä voi herättää innostusta niin opiskelijoissa kuin henkilökunnassakin lähteä mukaan muutokseen – yhdessä. Hyvä esimerkki nuorten ja aikuisten yhteistyöstä ja konkreettisesta tekemisestä on Lempäälän lukiolla toimiva Ilmastosoturien ryhmä. Syksyllä 2021 Ilmastosoturit ovat kiertäneet kertomassa toiminnastaan yhä laajemmalle joukolle ympäri Suomea ja soturiryhmiä

alkaa syntyä muuallekin. Olennaista on ollut kouluyhteisön tuki ja sitoutuminen yhteiseen asiaan sekä verkostoituminen ja yhteistyö ulkopuolisten tahojen kanssa.²⁰

KOHTI MUUTOKSEN PULLONKAULOJA

Moni on voinut olla mukana kouluprojektissa, jossa hyvinvointia ja kestävyyttä on viety kovalla tohinalla eteenpäin, mutta jostain syystä hyvin alkanut muutos onkin jäänyt toteutumatta. Tämä opaskin on täynnä ehdotuksia siitä, mitä koululla voisi tehdä. Ideoita on paljon, mutta mihin todellinen muutos usein tyssää?

Vaikka ilmastokriisin vakavuudelle heränneet tietävät meillä olevan kiire, emme voi tarkastella asioita mustavalkoisesti. Ratkaisu ei ole se, että pieni osa meistä käyttäytyy hiilineutraalisti ja vaatii sitä kovaäänisesti kaikilta. Ei ole syytä hidas-tella ilmastomuutoksen hillitsemistä, mutta eri keinoilla voidaan saada mukaan erilaisia ihmisiä. Ihmismieli on monimutkainen. Moni meistä tietää, että olisi terveellisempää mennä parin kilometrin matka kouluun lihasvoimin, mutta menee silti autolla. Ilmaston kannalta seuraukset ovat samat, oli käytöksen taustalla sitten todelliset tai tekosyyt.

Jotta saisimme muutoksesta kattavampaa, olisi siis hyvä välillä pysähtyä miettimään, mitä kaikkea muutosvastarinnan takana voi olla. Miksi rehtori ei innostukaan ideasta?

Miksi päättäjät valitsevat päästöjä lisäävän projektin? Miksi luokkakaverit eivät ymmärrä, kuinka tärkeää muutos olisi? Ilmastokriisi ei ratkea vain luonnontieteellisiä faktoja tai uusia teknologioita esittelemällä, vaan ihmisten mieli ja siihen liittyvä tutkimus on avainasemassa. Tarvitsemme tietoa ihmisten syistä tehdä ja olla tekemättä. Muutos nimittäin pysähtyy usein juuri ihmisten tekemiin rakenteisiin. Niin kauan, kun yksilöt jatkavat toimimista niiden mukaan, ne ovat olemassa²¹. Onko meidän siis pakko vain ajalehtia rakenteiden ohjaamina? **Rakenteet ovat ihmisten tekemiä, joten ne ovat myös muutettavissa.**

PITÄISIKÖ ENSIN OPETELLA KUUNTELEMAAN?

Edellisissä osioissa olemme tarkastelleet koulurakennustamme ja sen toimintoja pintaa syvemältä. Seuraavana olisi hyvä ymmärtää, mitä koulussa kulkevilla ihmisillä on mielessään. Ovatko rakenteet, jotka muutosta rajoittavat, lopulta vain ihmisiä pelkoineen, tarpeineen ja ennakkoluuloineen? Mitä erilaisempia ihmisiä saadaan mukaan suunnittelemaan yhteistä tulevaisuutta, sitä kestävämmällä pohjalla se on. Tarvitaan siis työkaluja yhteistyöhön ja oppimista toisiltamme.

Ilmastoviestinnän yksi ensimmäisistä askelista on kuuntelu eli toisten ymmärtäminen²². Oman puheenvuoron odottaminen ja rakentava keskustelu ovat toisille vaikeaa, kun taas

toiset eivät haluaisi avata suutaan ollenkaan. Onneksi näitäkin taitoja voi harjoitella. Meidän ei välttämättä kannata mennä ensimmäisenä paasaamaan omaa ilmastoratkaisuaamme, vaan mieluummin kysellä, mitä toinen ajattelee asiasta tai mil-tä asiat hänestä tuntuvat. Meidän ei myöskään tarvitse kouluttautua psykologiksi, jotta voimme kuunnella. Katselemalla asiaa eri näkökulmista, voimme vaikuttaa sekä omaan että toisen mieleen ja hyvinvointiin.

Saatamme usein ajatella, että opettaja tai opiskelija, joka ei arkipäiväisillä toimillaan hillitse ilmastonmuutosta, olisi jotenkin paha tai sivistymätön. Kaikki ei ehkä ole aivan sitä, miltä näyttää. Meidän ei tarvitse hyväksyä, että toinen tekee toimia, jotka vahingoittavat nykyisten ja tulevien sukupolvien elämää, mutta me voimme koittaa ymmärtää tekojen taustoja. Voit koittaa kuvitella, millaisia tunteita muutosten toteuttaminen koulussa herättäisi rehtorissa, opettajassa tai muissa opiskelijoissa? Minkälainen tilanne heillä mahtaa olla muussa elämässä? Olipa ihminen kuinka fiksu hyvänsä, mieli voi estää toimimasta oikeaksi havaitulla tavalla. Jopa lapsuudesta asti juontavat kipeät asiat voivat tehdä tunnelukkoja, jotka estävät toiminnan²³. Joskus taustalla voi olla pelko työpaikan menettämisestä, joskus toki silkka laiskuuskin.

**Voiko muutos kouluyhteisössä tapahtua,
jos emme osaa kuunnella toisiamme
ja keskustella rakentavasti?**

Tutkijat puhuvat myös huolikiintiöstä ja sen täyttymisestä: jos elämä on muutenkin hankalaa, kuinka siihen mahtuisi vielä ilmastokriisin tai luontokadon kokoinen huoli? Voi tuntua helpommalta sulkea koko valtava ajatus vain pois ja keskittyä akuutteihin arjen kriiseihin²⁴. Välillä on ihan hyväkin suojella itseään liialliselta huolehtimiselta, mutta jos päädytään tekemään tilannetta pahentavia asioita, niin suojausmekanismit eivät ehkä toimi niin kuin pitäisi. Jos päättäjänä tai opettajana toimiva ihminen kieltää ilmastonmuutoksen hillinnän, koska ei ole itse käsitellyt asiaan liittyviä haastavia tunteitaan, ollaan huolestuttavalla tiellä.

Olisi löydettävä tasapaino, jossa löydämme oman paikkamme kokoisen vastuun ja tavat toimia, mutta ymmärrämme samalla tarpeemme levähtää ja voida hyvin.

KESKUSTELUKIN VAATII HARJOITTELUA

Olet nyt ehkä hypännyt toisen saappaisiin ja yrittänyt kuvitella, miltä hänestä tuntuu. Kuinka sitten keskustella toisen kanssa? Monelle tunteista ja ajatuksista puhuminen voi olla haastavaa, joten ei välttämättä kannata rynnätä suin päin kyselemään. Koulullasi on varmasti joku aikuinen, jonka kanssa voisitte suunnitella yhteistä tilaisuutta, jossa jokainen pääsisi kertomaan itselleen sopivalla tavalla omat ajatuksensa esimerkiksi ruokalistan tuunaamisesta ilmastoystävälliseen suuntaan tai lämpötilan laskemisesta yhdellä asteella. Yhteisissä keskusteluissa voidaan samalla hälventää myös ennakkoluuloja vaikkapa ilmastoruokaan liittyen sekä saada uusia ideoita muutoksen toteuttamiseen. Kun kokee tulleen kuulluksi ja aidosti kuunnelluksi, kasvaa myös tunne, että voi oikeasti vaikuttaa. Tämä lisää merkityksellisyyttä ja minäpystyvyyden tunnetta, jotka monella nuorella ovat kadoksissa.

Yksi tapa lisätä ymmärrystä on Erätauko-menetelmä, johon on paketoitu dialogisen keskustelun periaatteita. Sen tarkoituksena ei ole löytää ratkaisuja, vaan saada eri tahot ymmärtämään tasavertaisesti toistensa näkökulmia. Dialogi eroaa debatista: tässä ei koiteta voittaa toista omilla mielipiteillään. Yhteisten Erätauko-pelissäöntöjen avulla päästään keskustelussa sujuvasti eteenpäin.²⁵ Jos eri tahot eivät pääse asiassa kuulluksi, eivät he varmasti myöskään ole innokkaina osallistumassa muutostyöhön. Kun ladomme keskustelun pohjaksi yhteiset faktat, on niihin hyvä peilata omia kokemuksia

ja ajatuksia. Yhteistyö esimerkiksi äidinkielen ja maantieteen opettajan kanssa voisi tässä kohtaa toimia? Dialoginen keskustelu on kouluihin tervetullut lisä perinteisten väittelyiden rinnalle.²⁶

HAPPINAAMARI ENSIN ITSELLE

On tärkeää opetella kuuntelemaan ensin itseään: pohtia ja sanoittaa omia tunteita, arvoja, toiveita ja tarpeita. Moni maailmantuskaa kantava kantaa siitä aivan liian suuren siivun ja väsyä. Millaisia tunteita ilmastomuutos herättää? Surua, vihaa, toivoa, yhteenkuuluvuutta, pelkoa, häpeää, myötätuntoa, rohkeutta? Millaisia arjen kokemuksia siihen liittyy? Entä millaisia perustarpeita erilaisiin tunteisiin liittyy? Onko ilmastoviestisi tunteilla väritettyä?²⁷

Omia tunteita kannattaa rauhassa kuulostella ja havainnoida myös muiden tunteita. Sen sijaan, että sulkisimme mielestämme vaikealta tuntuvat tunteet, niiden kanssa kannattaa opetella elämään. Tunteiden käsittely voi mm. edesauttaa hyvinvointiamme, estää lamaantumista ja parantaa jaksamiskykyä. Erittäin vaikeista tunteista on hyvä puhua ammattilaiselle, kuten koulupsykologille. Aihetta tutkimuksissa ja teksteissä käsitelty tutkijatohtori Panu Pihkala puhuu mielen vuodenaajoista: erilaiset kaudet ovat luonnollinen osa niin luontoa kuin ihmisten mieliä ja jokaisella vuodenaajalla on tehtävänsä. Esimerkiksi suru, jota osataan käsitellä rakentavasti, voi toimia voimavarana.²⁸

Psykologi Sanni Saarimäki sanoittaa asiaa näin: vaikeat tunteet olisi hyvä nähdä matkakumppanina, jolla on tärkeä viesti. Hänen mukaansa on olennaista, että ilmastotyötä tehdään yhdessä: kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa, ja tavoitteet ja teot syntyvät yhteisen ideoinnin tuloksena. Toivoa syntyy siitä, että pääsee toimimaan yhdessä tärkeiden asioiden eteen ja näkee, ettei ole yksin. Ilman ahdistuksen tai surun tuomaa voimaa, ei siis välttämättä olisi toimintaakaan.²⁹

Professori Brené Brown on yksi maailman johtavista resilienssin eli muutoskykyisyyden tutkijoista. Hänen mukaansa tärkein osa resilienssiä on tulla toimeen oman tunteidensa kanssa elämän vaikeissa hetkissä, mikä pätee hyvin myös ilmastonmuutokseen liittyviin tunteisiin. Olisi siis hyvä pohdita taaksepäin kokemuksia haastavia keskusteluita esimerkiksi ilmastoasioista ja miettiä, miten piti itsensä kasassa ja pysyi toimimaan rakentavasti. Tilanteita voi myös etukäteen harjoitella ja näin kasvattaa joustavuuttaan: millaisilla eri tavoilla voit reagoida haastaviin tilanteisiin ja mitä rakentavaa voisit vastata?³⁰

ME KYSYIMME, ASIAANTUNTIJA VASTASI.

Asiantuntijana

Sanni Saarimäki

Psykologi ja Tunne ry:n puheenjohtaja

KUINKA ILMASTONMUUTOKSEN HILLITSEMISEKSI TOIMIMINEN KOULUYHTEISÖSSÄ VOI TUKEA NUOREN MIELENTERVEYTTÄ?

”Ilmastomuutos ja ympäristökriisit itsessään ovat valtavia aiheita, ja voivat aiheuttaa monenlaisia haastavia tunteita, kuten riittämättömyyttä, pelkoa ja toivottomuutta. Haastavat tunteet voivat patoutua ahdistukseksi, jos syntyy kokemus, että omilla toiveilla, tarpeilla ja teoilla ei ole vaikutusta, ja se voi lisätä yksinäisyyden ja merkityksettömyyden tunteita. Tämä ei voi olla vaikuttamatta myös mielen hyvinvointiin, vaikka itsessään esim. ympäristöahdistus ei olekaan sairaus, vaan luonnollinen reaktio maailmantilaan.

Haastavat ympäristötunteet eivät siis ole se ongelma, mitä meidän pitäisi ratkoa. Olennaista on tunnistaa, kuulla ja kohdata näitä tunteita, ja löytää sopivia tapoja jakaa ja käsitellä niitä. Toimiminen omassa koulu-yhteisössä tarjoaa mahdollisuuksia purkaa ja käsitellä tunteita, vahvistaa omaa toimijuutta ja kanavoida energisoivia haastavia tunteita kuten turhautumista ja vihaa toimintaan, jolla yhdessä tehtynä on vaikutusta. Ympäristötunteissa on valtavasti muutosvoimaa!

Sanni Saarimäki

Psykologi ja Tunne ry:n puheenjohtaja

UTOPIOIDEN MERKITYS

Ilmastokriisi on niin vakava kysymys, että se aiheuttaa helposti toivottomuutta ja lomaannuksen tunteita. Miten motivoitua ja innostaa muita niin rajattuun toimintaan kuin koulun muuttaminen on? Toivon perspektiivi on olennainen, mutta miten synnyttää ja ylläpitää sitä? Tunnettu radikaali pedagogi Paulo Freire uskoi, että ilman utopiaa tai unelmaa ei voi tapahtua muutosta. Utopioita on taas vaikea tai mahdotonta synnyttää ilman toivoa. Freire korosti tietynlaista kriittistä toivoa. Toivo syntyy analysoimalla nykytilaa realistisesti ja systemaattisesti. Mutta se ei yksin riitä. Tarvitaan myös utopia paremmasta maailmasta ja keinoista, joilla sitä kohti ponnistaa.³¹

Veli-Matti Värriin mukaan toivomme ilmastonmuutoksen suhteen piilee nimenomaan siinä, että luovumme väärästä toivosta. Kaikkia ympäristöongelmia ei tulla ratkaisemaan teknologian avulla. Kasvatuksen on päinvastoin vahvistettava eettistä ja ekologista kuvittelukykyä, jolla hän tarkoittaa kehittymistä yksilön empatiakyvyn ja omantunnon alueilla. ”Muutos on jo alkanut, kun ymmärrämme elämänmuotomme vääristyneisyyden ja sitä ylläpitävien kulttuurillisten uskomusten purkamisen välttämättömyyden”.³² Freire ja Värri korostavat siis molemmat syvästi ongelmallisen nykyhetken realistista analysointia ja toisenlaisen maailman kuvittelua. Toivo syntyy näiden välisestä toiminnasta. Se on yhteistä toimintaa utopiaa kohti ja tämän toiminnan jatkuvaa kriittistä tarkastelua. Tehdäänkö oikeita asioita, keskitytäänkö merkitykselliseen, ollaanko oikealla tiellä?

Koulu voi synnyttää katteettoman optimismin sijaan kriittistä toivoa: nykyhetken todenmukaista arviointia sekä toimintaa kohti yhdessä kuviteltua toisenlaista tulevaisuutta.

Millaista tämä kuvittelu voisi olla? Freire korostaa mielikuvituksen ja leikin voimaa. Tällainen ajattelu loistaa pääosin poissaolollaan nykyisessä lukiossa. Utopiat ovat ylipäätään harvinaisuuksia julkisessa keskustelussa. On tietyllä tavalla ymmärrettävää, että ”maailman onnellisin kansankunta” on menettänyt kykynsä uneksia. Hämmästyttävä yltäkylläisyys ja hyvinvointi tukahduttaa ajatukset jostain vielä paremmasta. Huipulta näyttää olevan matka vain alaspäin, joka on johtanut eräänlaiseen yhteiskunnalliseen pessimismiin ja näköalattomuuteen. Paremman tulevaisuuden sijasta kuvittelu suunnataan nostalgiseen menneisyyteen. Tällaista ajattelua sosiologi Zygmunt Bauman kutsui ”retrotopiaksi”.³³

Jos maailma näyttää valmiilta ja yhteiskunnalliset institutiot (mukaan koulu) tuntuvat annetuilta ja mahdottomilta muuttaa, niin toisenlaisen maailman kuvittelu surkastuu. Konkreettinen esimerkki tästä on filosofian opettajien havainto, jonka mukaan nykyisin on hyvin vaikea saada lukiolaisia kuvittelemaan vaihtoehtoyhteiskuntia tai ihanneyhteiskuntia. Halu parempaan olemassaoloon on filosofi Teppo Eskelisen mukaan privatisoitunut henkilökohtaisiin elämäntapaprojekteihin kuten ”downshiftaamiseen”.³⁴

HARJOITA KUVITTELUKYKYÄSI

Ilmaston lämpeneminen pakottaa meidät kaikki tulevaisuudentutkijoiksi, halusimme sitä tai emme. On yritettävä nähdä maailma 20, 50, 100 vuoden päästä. Jos vaihtoehtona ei ole nykyisyyden jatke, millaista tulevaisuutta odotan? Miten nykyinen elämäntapani, oletukseni, arvoni ja ihanteeni sopivat tuohon maailmaan? Mahdollisen tulevaisuuden pohtiminen voi olla helppointa aloittaa menneisyydestä. Olet ehkä ihmetellyt historiantunnilla, miten entisaikojen ihmiset saattoivat olla niin ajattelemattomia ja moraalittomia. Miten holo-kausti saattoi olla mahdollinen? Millä perusteilla järkevät ihmiset ovat pitäneet itsellään orjia? Jälkeenpäin katsoen oikea ja eettinen valinta tuntuu päivänselvältä.

Siirrä seuraavaksi ajatuksesi tulevaisuuteen. Ilmastonmuutoksen ja biodiversiteettikadon suhteen tulevat sukupolvet saattavat ihmetellä samaan tapaan, miksi emme pyrkineet tasapainoon elinympäristömme kanssa. Miksi ihmisillä ei ollut henkilökohtaisia hiilinieluja? Miten nuoret potivat samaan aikaan ilmastoahdistusta ja kuitenkin lensivät leirikouluun toiselle puolelle Eurooppaa? Voi olla mahdollista, että esim. suhtautumisessamme eläimiin ja lihansyönttiin saattaa tapahtua muutos. Nykyinen eläinten kohtelu saattaa tuntua käsittämättömän julmalta tulevaisuudessa.

Miten kouluissa saatettiin tarjota vielä 2020-luvulla syötäväksi lihaa, saatamme vielä joskus ihmetellä. Jälkeenpäin katsoen nämä saattavat olla 50-vuotiaalle sinulle ilmeisiä kysymyksiä, mutta olisitko osannut kysyä niitä tässä hetkessä?

Moni tänä päivänä normaaliksi muuttunut asia herätti vain muutamia vuosikymmeniä sitten hymähtelyjä, oudoksuntaa tai suoranaista ärtymystä. Tämä päivä voi sisältää aihioita, joltankoja tulevaisuuteen. Näitä merkkejä tulevasta sanotaan heikoiksi signaaleiksi. Otetaan esimerkiksi maastopyörä, jollaisia löydät jokaisen lukion pihalta runsain määrin. Joku saattoi nähdä puoli vuosisataa sitten Mount Tamalpais-vuoren rinteitä omatekoisilla, moottoripyörää imitoivilla, vekottimilla laskevissa sanfranciscolaisissa nuorissa heikon signaalin tulevaisuudesta. Useimmat varmaankin lähinnä huvittuivat. Nauravatkohan he Gary Fisherille ja Keith Bontragerille yhä? Parkouraus on oiva tapa harjoittaa fysiikkaansa luonnon ja ihmisten rakentamien esteiden avulla, mutta ei ehkä vanhempien ikäluokkien mielestä urheilua. Ploggaus eli roskajuoksu voi olla outoa myös, mutta mitä jos se on siemenaste tulevasta trendistä, joka yhdistää ympäristöstä ja omasta kehosta huolenpidon?

**MAAILMANHISTORIAN
TÄRKEIN HAASTE ODOTTAA
NYT RATKAISIJOITA.**

ARGUMENTOI MUUTOKSESTA TAIDOLLA

Kuvittelukyky vaatii harjaannuttamista, mutta se tuottaa uudenlaista ajattelua. Kuvittelu ei tietenkään korvaa tai syrjäytä kriittistä ajattelua, vaan toimii sen oivallisena työparina. Kimmo Härmä (2021) osoitti todeksi oletuksen, että lukio-opiskelijoiden laajoihin yhteiskunnallisiin ympäristöaiheisiin liittyvässä kriittisessä ajattelussa ja argumentaatiotaidoissa on puutteita ja kehittämisen varaa. Samalla hän toteasi näidenkin taitojen kehittyvän vain niitä harjoittaessa, joten lukioden on tarjottava siihen tilaa ja aikaa.³⁵ Jonkinlaisia ituja tulevaisuuden kuvittelun viriämisestä lukioissa voidaan löytää jo³⁶.

Oma ajattelu ja sen hyvä argumentointi on vaikuttavampaa kuin meemien toistelu. Meemien voimaa ei toki pidä aliarvioida sitäkään, sillä ne ovat eräänlaisia kannatuspuheenvuoroja, jotka parhaimmillaan vahvistavat ilmastokriisin olennaisuutta keskustelunaiheena. ”Overtonin ikkuna” liikkuu eli aiemmin järkevinä pidetyt näkökannat (esim. metsien avohakkuu) muuttuvat vähemmän suosituiksi. Älä tyydy olemaan pelkkä välittäjä, kehitä itse! Ilmasto-kannanottojen on kuitenkin syytä pysyä laadukkaan argumentaation piirissä eli väite on oikeutettava määrällisesti tai laadullisesti riittävillä tiedoilla.

Argumentaatioon kuuluu itse väite ja sen oikeutukseen kohdistuva argumentointi, joka sisältää lähtötiedot, taustaoletukset ja perusteet, sekä vielä retoriset keinot. Ensin täytyy

ymmärtää tekstin merkitys sisällöllisesti ja arvioida sitten laatu tarkemmin. Omia tai toisten väitteitä tai kokonaista väitelyä voi arvioida esimerkiksi seuraavien lähteestä soveltamiemme kysymysten avulla: Mikä on väitteen tieteellinen perusta? Onko lähteitä mainittu ja jos on, ovatko ne asianmukaisia? Onko vältetty yleistyksiä? Omien tai toisten tekstien analysoinnin avulla voi oppia ilmaisemaan itseään paremmin ja kehittyä näin aktiiviseksi ja kriittiseksi kansalaiseksi.³⁷

PIDÄ ÄÄNTÄ

Voi olla järkevää pohtia, millaisten muutokset koululla aiheuttavat vähiten vastarintaa ja miten muutoksen argumentoinnissa hyödynnetään jo hyväksytyjä asioita. Norjalaisen psykologin Per Espen Stoknesin mukaan tuomiopäivää julistavat ilmastouutiset saavat ihmiset kääntämään selkänsä koko aiheelle. Voi olla, että koulullakaan muutostarvetta ei kannata perustella liian kaukaisilla tai abstrakteilla asioilla. Enemmistön on helpompi hyväksyä muutokset, jos ne perusteellaan ilmastoystävällisen elämäntavan terveellisyydellä, kohtuutalouden euroilla mitattavilla säästöillä tai kuluttamisesta vapautetulla yhteisöllisyydellä. Voi olla tuloksellisempaa pienentää liharuuan otinkauhaa koulun linjastolla kuin pystyttää ruokalaan tehoeläintuotannon ongelmista kertova näyttely. Monipuolinen argumentointi lisää asiaan periaatteissa neutraalisti suhtautuvien myöntöväisyyttä. Esimerkiksi henkilökohtainen terveys ja hyvinvointi kulkevat usein

ilmastoystävällisten ratkaisujen kanssa käsi kädessä, joka on hyvä muistaa myös viestinnässä.³⁸

Miten voisi onnistuneesti ilmastoviestiä omalla koululla? Tutkimusten mukaan on hyvä huomioida ainakin seuraavat asiat:

- Ole tietoinen siitä, mikä motivoi yleisöäsi
- Ota selvää, mitä yleisö jo tietää
- Etsi kehyksiä, jotka sopivat yleisön tarpeisiin. Esimerkiksi rahansäästö tai terveys.
- Korosta ratkaisuja.
- Kerro tarinoita.

Olennaista on tuntee kohdeyleisö. Lukiossakin on eri ryhmiä, joille voi suunnata ”räätälöityä” viestintää. Ilmastokriisi on vaikeasti hahmotettava asia. Pelkän informaation jakamisen sijasta kannattaa tutkijoiden mukaan kehittää dialogista, keskustelevaa viestintää. Se syventää ymmärrystä, kasvat-
taa empatiaa, muuttaa asenteita ja lisää vastaanottavaisuutta paremmin.³⁹ Seuraava askel on pohtia yhdessä esimerkik-
si tässä oppaassa esitettyjen muutosehdotusten menestymis-
mahdollisuuksia omalla koulullanne.

ESITÄ KRITIIKKIÄ LUOVASTI

Myöskään kritiikin esittämistä ei saa pelätä, vaikka nykyisen elämäntavan kyseenalaistaminen herättää aina vastarintaa, jopa pöyristymistä. Niin vaatimukset naisten äänioikeus-
destakin aiheuttivat aikoinaan. Sosiologi Ruth Levinas toteaa utopioiden olevan aina kritiikkiä, sillä miksi pohtia utopioita, jos maailma on täydellinen? Pohdinnan voi aloittaa siitä, onko nykyinen pohjoismainen yhteiskuntamme lopulta yliverlainen, jos sen ylläpitoon vaaditaan lähes neljän maapallon resurssit. Siirtäisikö ihanneyhteiskunta ympäristötuhot ja lämpenemisen seuraukset köyhimpien niskoille? Levinasin mielestä utopian tarkoitus on paljastaa nykyisen järjestelmän ongelmat asettautumalla sen kilpailijaksi. Utooppinen ajattelu näkee nykyisen yhteiskunnan vain yhtenä monista mahdollisista.

Näkemykset paremmasta yhteiskunnasta ovat siis kritiikkiä, eräänlaisia nyky-yhteiskunnan vastakuvia. Vaikka ne sijoitetaan usein tulevaisuuteen, ne ovat pohjimmiltaan kannanottoja omaan aikaamme. Utopia on epätoivottavasta historiallisesta tilanteesta poispäin pyrkivää ajattelua. Tiivistetysti utopia ilmentää kykyä kuvitella maailma toisin. Levinasin mielestä kaikilla toimintakykyisillä ihmisillä on halua parempaan, mutta yhteiskunnalliset, psykologiset ja sosiaaliset rakenteet tukevat näitä pyrkimyksiä eri tavalla.⁴⁰ Lukioissa utopia-työskentely voisi olla metodi herätellä ajatuksia esimerkiksi siitä, mihin suuntaan koulun ilmastotyötä pitäisi viedä. Konkreettisesti työskentelyssä voitaisiin yhdistellä esimerkiksi äidinkielen, taideaineiden ja reaaliaineiden lähestymistapoja.

Yrityksiä konkreettien utopioiden luomiseksi vastauksena ilmastokriisiin tehdään lukioissa jo. Antti Rajala johtaa tutkimushanketta, jolla on tarkoitus tukea kansalaistoiminnalla uuden sukupolven valmiuksia kehittää kestäviä ratkaisuja ekokriisiin. Käytännössä opiskelijat suunnittelevat ja toteuttavat yhdessä opettajiensa ja koulun ulkopuolisten tahojen kanssa projekteja, joissa haetaan muutoksia nykyisiin elintapoihin ja toiminnan järjestämisen tapoihin. Konkreettien utopioiden idea on tarttua nykytilanteeseen sisältyviin muutoksen mahdollisuuksiin. Keskiössä ei ole tiedon, vaan nuorten toimijuuden lisääminen. Hankkeessa tutkitaan myös niitä toiminnan reunaehtoja kouluilla, jotka estävät tai mahdollistavat projektien toteutumista.⁴¹

Rajalan työryhmä ehdottaa konkreettien utopioiden pedagogiikkaa uudeksi näkökulmaksi koulujen demokratia- ja kansalaiskasvatukseen. Nuoret alkaisivat mieltää itsensä nykyistä enemmän ”historian tekijöiksi”, jotka tarkastelevat yhteiskunnan ilmiöitä osana niiden ajallista kehitystä. He lakkaisivat pitämästä yhteiskuntaa ja lähiympäristöä muuttumattomina ja staattisina. Silloin tulevaisuuskaan ei näyttäytyisi vain nykyisyyden jatkumona, vaan demokraattisen ja poliittisen vaikuttamisen kohteena. Parhaimmillaan konkreettien utopioiden pedagogiikka auttaisi yhdistämään opetuksen ja opiskelijoiden yhteiskunnallisen vaikuttamisen oppilaitosten ulkopuoliseen todellisuuteen.⁴²

VOIKO MAAILMA MUUTTUA OIKEASTI HETKESSÄ?

Koettuasi korona-ajan sinulla on omakohtaista kokemusta siitä, että:

- a) yhteiskunta voi säädellä tiukasti kansalaistensa toimintaa
- b) tarpeen vaatiessa ihmisten käyttäytyminen voi muuttua nopeasti ja radikaalisti.

Koronakriisi vaikutti etenkin kansainväliseen liikkuvuuteen, lentoliikenteen matkustajamäärät romahtivat. Koronarajoitukset hyväksyttiin ja niitä noudatettiin pääasiassa hyvin, koska niillä on ymmärretty olevan vaikutusta hengenvaarallisen viruksen leviämiseen. Uhan poistuttua toiminta on toki palannut yhtä nopeasti entisille urilleen, mutta silti pandemia osoittaa ihmiskunnan sopeutumiskykyä ja kykyä nopeaan muutokseen. Olisivatko ihmiset yhtä valmiita muokkaamaan elämäänsä ilmastokriisin, hitaamman ja suuremman uhkan, torjumiseksi?

Koronakriisin ohella lähinnä vain sota-aikoina on kyetty moderneissa yhteiskunnissa nopeaan yhtäkkiseen muutokseen. Toisen rauhanajan esimerkin löydämme vuodelta 1973. Tuolloin Suomessa oli tavallistakin kylmempää ja hämärämpää. Yksityisasunnoissa vaihdettiin hehkulamput pienempitehoisiin ja poltettiin kynttilöitä. Kaupungeissa tiirailtiin pimennettyjä näyteikkunoita ja katulampuista vain joka toinen paloi. Syynä oli ”öljykriisi”. Maailmanlaajuisen energiakriisin

taustalla oli Egyptin ja Syyrian sota Israelia vastaan. Lähi-idän öljynviejämaat rajoittivat vientiä Israelia tukeneisiin länsimaihin ja korottivat öljyn hintaa roimasti.

Suomessa käynnistettiin energiansäästökampanja. Sääntöjen rikkojia uhkasi sakko tai jopa vankeusrangaistus. Helsingin Aleksanterinkadun joulukatu pimennettiin, rakennusten eristyksiä parannettiin ja huoneistojen lämpötilaa laskettiin. Asuin- ja toimistohuoneiden ylin sallittu lämpötila oli 20 astetta. Liikenteessä yleiseksi katonopeudeksi määrättiin 80 kilometriä tunnissa, mainosvalot tuli sammuttaa yöksi ja autojen lämmittämistä rajoitettiin. Asuntojen lisälämmittimet, moottoriteiden valaistus, harrasteilmailu ja moottoriajoneuvokilpailut kiellettiin kokonaan. Television maanantailähetysten lopettamista harkittiin. Siihen asti suomalaiset, kuten muutkin länsimaalaiset, olivat käyttäneet erittäin halpaa öljyä täysin suruttomasti. Yhteiskunnissa toteutettiin radikaaleja muutoksia, mutta niitä tuskin ajateltiin pysyviksi. Paremman historiallisen vertauskohdan edessä olevalle urakalle löydämmekin toisen maailmansodan jälkeistä jälleenrakennusvaiheesta. Nopea muutos on siis mahdollinen, mutta usein ongelman poistuttua (korona, öljypula) tilanne palautuu ennalleen. Muutos ei ole pysyvä.

Jokaisella yksilöllä ja yhteisöllä on omat vahvuutensa, joita tässä yhteisessä jälleenrakennusprojektissa voidaan hyödyntää.

EDESSÄ ON JÄLLEENRAKENNUKSEN AIKA

Edessämme olevaa prosessia onkin ehkä parempi verrata maailmansodan aiheuttamaan suureen jälleenrakennukseen. Sillä erotuksella tosin, että nyt yhteiskunnallinen muutos olisi saatava aikaan ennen tuhoa. BIOS-tutkimusyksikkö on esitellyt ajatuksen ekologisesta jälleenrakennuksesta, joka kuvaa kestävään yhteiskuntaan siirtymisen reittiä. Tässä ajatuksessa maapallon materiaaliset reunaehdot otetaan kaiken toiminnan, myös talouden ja politiikan, edellytykseksi. Olennaista on reitittää yhteiskunta pois fossiilisten polttoaineiden orjuudesta. Hyvinvointia tulee luoda ihmisille oikeudenmukaisesti ekologisten reunaehtojen sisällä. Yksinkertaiselta kuulostava ajatus on itse asiassa niin mullistava, että se vaatii meiltä aivan uudenlaista sivistystä. Voidaan ajatella, että muuttaessasi kouluasi ilmastoystävällisemmäksi olet osaltasi edesauttamassa tätä suurta jälleenrakennusurakkaa.⁴³

BIOS:ia johtavan filosofi Ville Lähteen mukaan ekologinen jälleenrakennus edellyttää laajennetun kansalaisuuden ideaa. Kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia ympäristöasioihin on tähän saakka korostettu lähinnä äänestäjinä ja kuluttajina, mutta ekologinen jälleenrakennus on niin iso yhteiskunnallinen muutos, ettei kansalaisten rooli voi enää olla passiivinen vierestä seurailija. Lähde korostaa myös tiedelukutaidon ja tieteellisen keskustelun edistämistä koulutuksessa ja laajemmin yhteiskunnassa.⁴⁴ On ymmärrettävä, miksi olemme päätyneet tähän pisteeseen ja mitä ekologinen siirtymä vaatii. Mitä jälleenrakennuksen vaatima tieteellisen keskustelun edistäminen tarkoittaisi lukiossa?

Myös nuoret ilmastoaktivistit tiedostavat ekologisen jälleenrakennuksen tarpeen tuoreen haastattelututkimuksen mukaan. Haastatellut nuoret kokivat, että laajalla ilmastoliikkeellä on kyllä pääpiirteissään yhteisymmärrys siitä, mihin ilmasto-toiminnalla pyritään, mutta heidän mukaansa tarvittaisiin lisää esimerkiksi tulevaisuuskuvittelun laajentamista, arvo- ja tunnekeskustelua sekä eri toimijoiden yhteen saattamista. Haastateltujen mukaan nuoria tulisi ajatella muutenkin kuin ilmastoahdistuksen kokemusasiantuntijoina, vaan hyödyntää heidän täyttä toimijuuttaan ja asiantuntijuuttaan.⁴⁵ Voimme siis jokainen antaa oman panoksemme jo olemassa olevia tietoja ja taitojamme, omia vahvuuksiamme, hyödyntämällä tai hankkimalla uusia. Jokainen tulevaisuuden ala tarvitsee ilmasto-osaajia. Missä näet itsesi viiden vuoden päästä ja millaista osaamista siellä tarvitset? Antaako nykyinen koulusi eväitä tulevaan vai menneeseen?

Ekologinen jälleenrakennus edellyttää kouluyhteisöltäsi tulevaisuuteen katsomista ja yhteistyötä eri alojen asiantuntijoiden kanssa. Yksin ei tarvitse sinun eikä koulusi tässä valtavassa projektissa pärjätä. Asenne-osion lopussa lienee hyvä pohtia uudelleen, mikä on ekologisen jälleenrakennuksen ja hiilineutraaliuden suuri tavoite? Hyvä elämä? Saavutammeko sitä, jos emme osaa olla tyytyväisiä siihen, mitä meillä on? Elämäänsä tyytyväiset tekevät keskimäärin kestävämpiä valintoja. Astuuko vuoden 2030 lukiosta ulos nuoria, jotka ymmärtävät, mikä on riittävästi, jotka erottavat halut ja tarpeet toisistaan, jotka ymmärtävät rikastuvan ympärillään olevista ihmisistä ja jotka näkevät itsensä oman elämänsä tekijöinä ja osaavat elää arvojensa mukaista elämää⁴⁶?

Toimitaan, sillä maailmanhistorian tärkein haaste odottaa nyt ratkaisijoita.

LÄHTEET

1 Caroline Hickman et al. Young people's voices on climate anxiety, government betrayal and moral injury: a global phenomenon. University of Bath 2021. Viitattu 30.11.2021.

2 Helinä Teittinen. Oikeudet määräävät valtioita nyt ilmastotoimiin. Artikkelit The Ulkopoliittis-verkkolehdestä 8.11.2021. Viitattu 29.11.2021.

3 Aino Heikkilä et al. Ilmassa ristivetoa. Kansalaiskysely ilmastotoimista. e2 tutkimus 2020. Viitattu 19.11.2021.

4 Ilmastovastuu koulutuksessa -vaikutusohjelma. Artikkelit OPH:n internetsivustolla. Viitattu 30.11.2021.

5 Lukion opetussuunnitelmien perusteet. Opetushallituksen internetsivustot. Viitattu 29.11.2021.

6 Tiina Soini et al. Osallistamista oppimassa. Kohti yhtenäistä ja ymmärrettävää perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Teoksessa Kehittämisen palat, yhteisöjen salat: näkökulmia koulutukseen ja kasvatukseen (toim. Vesa Korhonen et al) Tampere University Press 2017, 52.

7 Mykrä Niina. Peruskoulu ekologista kestävyttä edistämässä: Toiminnanteoreettinen tutkimus koulun monitasoisesta muutoshaasteesta. Tampereen yliopiston väitöskirja. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta 2021, 376.

8 Jonna Piri. Kestävän kehityksen toteutuminen Suomen lukioissa opiskelijan näkökulmasta. Maantieteen pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto 2019. Sivut 66-69. Viitattu 3.12.2021.

9 Salla Koskinen. Opiskelijoiden käsitykset ilmastomuutokseen liittyvästä lukio-opetuksesta ja omista valmiuksistaan toimia ilmasto-kasvattajina. Maantieteen pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto 2020, s. 45-46. Viitattu 3.12.2021.

10 Marika Kettunen. "We need to make our voices heard": Claiming space for young people's everyday environmental politics in northern Finland. Nordia Geographical Publications, 49(5) 2020, erityisesti 42-44. Viitattu 15.11.2021.

11 Pinja Sipari. "Onko sittenkään niin, että oppilaat ovat saaneet vaikuttaa?" Verkkoartikkeli 9.12.2020 Toivoa ja toimintaa -blogissa. Viitattu 30.11.2021.

12 Essi Aarnio-Linnanvuori. Ympäristö ylittää oppiainerajat: Arvolatautuneisuus ja monialaisuus koulun ympäristöopetuksen haasteina. Ympäristötieteiden väitöstutkimus. Helsingin yliopisto 2018. Etenkin s.79-82. Viitattu 15.11.2021; Paula Ahola. Me halutaan sanoo, et nyt on pakko - nuoret ilmastoaktiivisina kansalaistoimijoina. Sosiaalipedagogiikan pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden laitos Itä-Suomen yliopisto 2021. Etenkin sivu 82. Viitattu 39.12.2021.

13 Lauri Lahikainen. Ilmastomuutosta ei pidä tarkastella yksilöiden aikaansaannoksena, vaan yhteiskuntarakenteellisena ongelmana. Artikkelit Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisussa Alusta! 4.6.2018. Viitattu 5.11.2021.

14 Ilmastovastuun oppiminen - kyselyvastauksia nykytilasta ja kehittämistarpeista 1.11.2019. Opetushallitus. Sivut 8, 15.

15 Ilmastovastuun oppiminen - kyselyvastauksia nykytilasta ja kehittämistarpeista 1.11.2019. Opetushallitus. Sivut 14.

16 Nassim Nicholas Talib. Oma nahka pelissä: arkielämän piilotetut epäsymmetriat. Terra Cognita 2018. Sivut 87-107.

17 Damon Centola et al. "Experimental Evidence for Tipping Points in Social Convention" Artikkel Science-lehdessä 6/2018.

18 Jenni Stammeier. Tässä keino maailman muuttamiseen: Vain 3,5 prosenttia ihmiskunnasta riittää kääntämään kelkan. Artikkel YLE:n internetsivustolla 26.9.2019. Päivitetty 8.6.2020. Viitattu 8.11.2021.

19 Mikko Piispa et al. Tulevaisuususkko hukassa? Nuoret ilmastoaktivistit ja keskustelu tulevaisuudesta. Sitra 2020, 36–37. Viitattu 15.11.2021.

20 Lempäälän lukion Ilmastosoturit. Kouluvierailuissa oppivat kaikki ja Soturitoiminnassa huumia edistysaskelia. Artikkelit internetsivustolla. Viitattu 30.11.2021.

21 Teea Kortetmäki. Ilmastokriisi ja rakenteellinen epäoikeudenmukaisuus. Teoksessa Ilmastomuutos ja filosofia. Toim. Simo Kyllönen & Markku Oksanen. Erityisesti sivut 89–90.

22 Project InsideOut. Be a Guide. Our guiding principles. Opas projektin kotisivuilla. Viitattu 30.11.2021.

23 Mielenterveystalo. Tunnelukot ja niiden tunnistaminen. Artikkel Mielenterveystalon internetsivustolla. Viitattu 30.11.2021.

24 Center for Research on Environmental Decisions. What is the finite pool of worry? Artikkel CRED:n internetsivustolla. Viitattu 30.11.2021.

25 Erätauko-säätiö. Mikä erätauko? Verkkoartikkel Erätauon internetsivustolla. Viitattu 30.11.2021.

26 Laura Rantanen. Erätauko tuli kouluun. Artikkel Erätauon Diablogit-sarjassa 7.3.2021. Viitattu 30.11.2021

27 Pinja Sipari & Eeva Kemppainen. Menetelmiä viheliäisten ongelmien opetukseen -verkkokoulutus. 1.12.2021; Liisa Uusitalo-Arola. Viisi perustarvetta, joita ei pidä ohittaa. Mitä ihminen tarvitsee? Verkkoartikkel. Viitattu 1.12.2021.

28 Panu Pihkala. Tunteiden huomioiminen ilmastokasvatuksessa. Verkkoartikkel Natura-lehden internetsivuilla. Viitattu 30.11.2021; Panu Pihkala. 10 suositusta ympäristöahdistuneelle. Ympäristöahdistus ja toivo -blogi. Viitattu 30.11.2021.

29 Sanni Saarimäki. Henkilökohtainen tiedonanto. Sähköpostikeskustelu. 30.9.2021.

30 Liisa Uusitalo-Arola. Miten kasvattaa mielen joustavuutta? Verkkoartikkel. Viitattu 30.11.2021.

31 Paulo Freire. Sorrettujen pedagogiikka. Vastapaino 2005, erityisesti 91-120.

32 Veli-Matti Värri. Kasvatus ekokriisin aikakaudella. Vastapaino 2018, 111-123. Lainaus s.116.

33 Zygmunt Bauman, Retrotopia. Polity 2017, erityisesti 2-9.

34 Teppo Eskelinen. Utopioiden ajankuva: voiko poliittisen mielikuvituksen pelastaa? Artikkel Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisussa Alusta! 26.9.2018. Viitattu 12.11.2021.

35 Härmä, K. (2021). Lukio-opiskelijoiden argumentaatiotaidot: kontekstina yhteiskunnalliset ympäristöaiheet maantieteen opetuksessa. University of Eastern Finland, 149.

36 Uutinen tulevaisuuslinja avajaisista. Porkkalan lukion internetsivut 12.11.2021. Viitattu 19.11.2021.

37 Härmä, K. (2021). Lukio-opiskelijoiden argumentaatiotaidot: kontekstina yhteiskunnalliset ympäristöaiheet maantieteen opetuksessa. University of Eastern Finland, 32-33, 49-50, 76; ARGeo-hanke. Hyvän argumentation työkalupakki. Artikkel verkkosivustolla. Viitattu 30.11.2021; Mauri Åhlberg, Taina Kaivola. Argumentaation ja rationaalisen suostuttelun analyysimenetelmä, teoksessa Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas YK:n kestävän kehityksen edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten. Opetusministeriön julkaisuja 2006:4.

38 Per Espen Stoknes. Kuinka kääntää ilmastouupumus toimiksi ilmaston hyväksi? TEDGlobal-luento. Katsottu You Tube-palvelun kautta 8.11.2021.

39 Anna Pulkka. ”Ilmastoviestintä on haastavaa, mutta onneksi siitä on tuotettu valtavasti tutkimusta”. Versus-verkkolehti 8.2.2019. Viitattu 26.11.2021.

40 Ruth Levitas. The concept of utopia. Peter Lang 2010, etenkin s. 208.

41 Konkreetit utopiat keinona edistää nuorten kansalaisvaikuttamista. Katso tarkemmin: Sosiaalipedagogiikan päivät 2020 – ekososiaalinen sivistys ja vastuu 19.–20.3.2020 verkkokonferenssina. Ohjelma ja abstraktikirja, s.10.

42 Antti Rajala et al. Konkreetit utopiat keinona edistää nuorten kansalaisvaikuttamista. Kasvatus & Aika, 15/2021, 420.

43 Ekologinen jälleenrakennus. BIOS-tutkimusyhteisön internetsivusto. Viitattu 3.12.2021.

44 Tiina Rättilä. Kirjoituksia kestävästä hyvinvoinnista, osa 1: Kestävä hyvinvointi ei tarvitse jatkuvaa talouskasvua – mutta se tarvitsee ekologista siirtymää ja vahvaa kansalaisyhteiskuntaa. Blogikirjoitus ALL YOUTH-internetsivustolla 8.11.2021. Viitattu 3.12.2021.

45 Mikko Piispa, Anni Ojajarvi, Tomi Kiilakoski. Tulevaisuususkko hukassa? Nuoret ilmastoaktivistit ja keskustelu tulevaisuudesta. 2020. Viitattu 30.11.2021. Erityisesti sivut 31–35, 40–43.

46 Arto O. Salonen, Irmeli Palmberg, Essi Aarnio-Linnanvuori. Tyytyväisyyskasvatuksella kehitys kestäväksi? Verkkoartikkeli Sitran internetsivustolla 25.1.2018. Viitattu 30.11.2021.

LOPUKSI

Tämä testiajossa oleva taustaopas on osa Koulun korjausopasta, jonka tarkoitus on opastaa kouluja kohti hiilineutraaliutta. Koulun korjausopas sisältää opiskelijalle Koulun ilmastosaaja -osaamismerkkikokonaisuuden, joka pohjautuu oman koulun tarkasteluun ja taustaoppaan teksteihin, joita on Johdanto-, Ruoka-, Liike-, Infra- ja Asenne-teemoista. Lisäksi Koulun korjausoppaan sivuilla on kouluyhteisölle Koulun Tiekartta -sivusto ja osaamismerkkikokonaisuus.

Kommentoitu ja korjailtu versio julkaistaan loppukevällä 2022. Annathan palautetta testiajossa olevista merkeistä ja taustaoppaasta! Tarkempia ohjeita löydät Koulun korjausoppaan käyttöohjeista. Voit antaa palautetta tai ottaa meihin muuten yhteyttä täällä.

Keskitymme taustaoppaassa nimenomaan hiilidioksidipäästöjen vähentämiseen koulussa, vaikka tiedostamme ilmasto- ja ekokriisin systeemisyiden ja keskinäisriippuvuuden. Toivomme lukijalta kykyä soveltaa ilmastopainotteista tekstiämme kokonaisvaltaiseen ekologiseen jälleenrakennukseen.

KIIITOKSET

Kiitos taustaoppaan työstämisessä ja testaamisessa mukana olleille pilottilukioiden opiskelijoille ja henkilökunnalle sekä muille erinäisissä työpajoissa ja tapaamisissa opasta kommentoineille tutuille ja tuntemattomille, joita emme tässä kaikkia nimeltä voi mainita. Hankkeen pilottilukiot Pohjois-Pohjanmaalla ovat Haukiputaan, Iin, Kuusamon, Laanilan, Oulun Suomalaisen Yhteiskoulun ja Raudaskylän lukiot. Lisäksi mukaan Korjausoppaan testaukseen ovat tällä hetkellä ilmoittautuneet myös Joroisten, Jämsän, Otaniemen ja Vaalan lukiot.

Kiitos nettisivujen ja taustaoppaan ilmeestä vastannut Henri Tokola (Mint Company) sekä nettisivujen teknisestä toteutuksesta vastannut Mikko Hopia. Kiitos valokuvista Harri Tarvaiselle, järjestelyistä ja ideoista Laanilan lukion kuvataiteen opettajalle sekä kuvauksissa malleina toimineille opiskelijoille.

Kiitos taustaoppaan asiantuntijakysymyksiin vastanneille Juhani Pitkäselle (Kestävyys- ja voimavalmentaja, K3 Fitness), Arto Pesolalle (LitT, Active Life Labin johtaja, Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu, sekä yrittäjä, Fibion Oy), Mona Moisalalle (Aivotutkimuksesta väitellyt psykologian tohtori, työterveyspsykologi, Heltti Oy) sekä Sanni Saarijärvelle (psykologi & Tunne ry:n puheenjohtaja).

Kiitos erityisasiantuntijoille taustaoppaan eri osioiden kommentoinnista ja korjausehdotuksista: neuvotteleva virkamies Hanna Mattila ja erityisasiantuntija Auli Väänänen (Ruokaosasto, Maa- ja metsätalousministeriö), tutkimusprofessori ja Suomen Ilmastopaneelin jäsen Paula Kivimaa (Suomen ympäristökeskus), professori Eva Heiskanen (Kuluttajatutkimuskeskus, Helsingin yliopisto), apurahatutkija Kimmo Härmä (Itä-Suomen yliopisto), tutkijatohtori Antti Rajala (Oulun yliopisto) sekä ilmastoasiantuntija Maarit Talvitie, joukkoliikennesuunnittelija Anne-Maria Vesa, vuorovaikutussuunnittelija Mervi Uusimäki ja ICT-palvelupäällikkö Petri Kaski ja projektisuunnittelija Juha Alatalo (Oulun kaupunki).

Kiitos Opetushallitukselle ja Oulun kaupungille tämän koulujen hiilineutraaliutta tukevan työn rahoittamisesta. Erityiskiitos Ilmastolukiot-tiimin Jussi Tombergille, jonka kanssa alkuperäinen idea oppaasta on luotu.

Kirjoittajat Miika Siironen, Paula Ratava ja Inka Karvonen.

